

Vizualinio mąstymo strategijos

Kūrybinio ir kritinio mąstymo sąsajos pamokoje

Romualda Raguotienė

Vizualinio mąstymo strategijos (VMS) – edukacinė programa, Lietuvoje vykdoma jau trečius metus. Ji skirta pradinį klasių mokytojams ir mokiniams. Pagrindiniai programos tikslai yra šie:

- sudaryti sąlygas ugdyti asmenišką ryšį su įvairių kultūrų, laikotarpių ir vietovių menu bei gebėjimą prasmingai suvokti meno kūrinius;
- skatinti mokymąsi, kylantį iš grupinės mokinių sąveikos, ir grupinį problemų sprendimo būdą, padėti mokiniams aktyviai dalyvauti diskusijose, padrašinti juos atviraus klausimais ir skatinančiomis mokytojo reakcijomis;
- ugdyti kritinį bei kūrybinį mąstymą grupinės diskusijos apie meno kūrinius metu, skatinti pastebėjimus, savo nuomonės pagrindimą, hipotetinį mąstymą, refleksiją ir išakytų minčių peržiūrą;
- ugdyti bendravimo įgūdžius, tokius kaip saviraiška, gebėjimas išklaudyti įvairius požiūrius, diskutuoti, perkelti šiuos įgūdžius į kitas sritis ir už klasės ribų;
- ugdyti smalsumą, norą siekti ir gauti papildomos informacijos;
- kurti aplinką, kurioje mokytojai gali tirti mokinių mąstymo procesus ir šitaip asistuoti jų mokymuisi;
- pasiūlyti modelį, kuris įgalintų mokytojus, dirbančius vienoje arba keliuose gretimose mokyklose, bendromis pastangomis analizuoti savojo darbo praktiką, kritiškai ją vertinti, paremti vieniems kitus išsąmoninant darbo naujųjų metodu įgūdžius.

Programa turi parengus pamokų planus, juos papildančias meno kūrinių skaidres bei metodinius patarimus mokytojams. Pastarieji kiek primena mums jau įprastas mokytojo knygas. Kaip pavyzdį pateiksime antrųjų metų šeštos pamokos planą.

Šešta pamoka

Pradžioje peržiūrėkite penktos pamokos skaidres, kad prisimintumėte, kas jau aptarta. Dirbkite taip, kaip tai darėte per penktą pamoką, pataisydami ar patikslindami tik tas vietas, kurias, jūsų manymu, reikėtų keisti. Pasitelkite visus klausimus bei jų variantus, kaip ir ankstesnėje pamokoje: kas vyksta šiame paveiksle? ką galite pasakyti apie šį paveikslą? Ką matai paveiksle, kad taip sakai? kur tai matai? ką dar gali rasti? ir kt.

Po to, kai moksleiviai paminės daug kūrinio aspektų, nukreipkite jų dėmesį tyrinėti labiau žmogų ar žmones paveiksle, klausdami: „Ką dar galite pasakyti apie šį žmogų?“ Vėliau, jei reikia, paklauskite: „Ką čia matai tokio, kad taip sakai?“

Peržiūrėkite septintos pamokos skaidres.

Rašymo/piešimo pratimas:

Mokiniams baigus aptarinėti skaidres, dar du tris kartus peržiūrėkite šios pamokos skaidres jų neaptardami ir paprašykite pasirinkti vieną asmenį, apie kurį mokiniai norėtų parašyti ar nupiešti pasakojimą, pasitelkdami kuo daugiau paveikslo detalių. Pasirinkusiesiems piešti galite pasiūlyti nupiešti seriją piešinių, kad išeitų pasakojimas arba kažkas panašaus į komiksą. Kai kas galbūt norės rašyti tradiciniu būdu, taip pat dar nupiešti iliustracijų savo pasakojimui.

Šiam darbui klasėje prireiks nemažai laiko arba ji galite užduoti kaip namų darbą.

Suplanuokite, kaip pristatysite individualius pasakojimus ar piešinius visai klasei.

Prisiminkite, kad...

padedami šių naujų klausimų, jūs pirmą kartą mėginsite pakreipti diskusiją tam tikra linkme. Tai gali nepavykti. Mokiniai gal bus malonu šiaip „pasivaikščioti“ per skaidrės, vedamiems savo pačių vaizduotės. Būkite labai atidūs, pradėdami juos kreipti kuria nors linkme. Jūs pajusite, kai jie taps pasiruošę išsamiau tyrinėti skaidrę – tai mokiniai parodys savo susidomėjimu.

Nenustebkite, jei...

mokiniai greit apibūdins veikėjus. Nesiekite tikslo jėga, versdami gilintis. Skaidrės parengtos taip, kad mokiniai jaustųsi pajėgūs atlikti užduotį. Jei manote, kad veikėją jau aptarėte, nukreipkite diskusiją apie kitą veikėją ar grįžkite prie bendrojo skaidrės aptarimo, galbūt pereikite prie kitos skaidrės.

Svarbu...

Dešimta pamoka vyks muziejuje. Būkite tikri, kad viskas, ko reikia šiam vizitui, iš anksto aptarta su muziejaus darbuotojais ir mokyklos administracija. Pakvieskite keletą tėvų, kad padėtų jums šio apsilankymo muziejuje metu, supažindinkite juos su tuo, kas vyksta per VMS pamokas.

Taigi mokiniai stebi ir aptaria meno kūrinius per pamokas. Mokytojas skatina aptarimą, pradžioje pateikdamas bendresnių, vėliau specifiskesnių klausimų. Be to, metodika reikalauja, kad mokytojas perfrazuotų, susietų vaikų išsakomas mintis, parodydamas, jog girdi, supranta ir vertina kiekvieno indėlį į bendra aptarimo eigą. To išmokstama mokytojui grįžtant prie atlikto darbo, šį peržvelgiant ir permąstant.

Programos autoriai Abigail Housen ir Philipas Yenawine'as parengė patarimus šiuo metodu dirbančių mokytojų igūdžiams lavinti: mokytojams siūloma maždaug kartą per mėnesį ar du susitikti (pradžioje dažniau, vėliau rečiau) nedidelėmis grupėmis ir keletą valandų padirbėti atliekant jiems siūlomas užduotis. Kaip pavyzdį pateiksime antrųjų metų trečio mokytojų susirinkimo planą.

Trečio susirinkimo planas (po 6 pamokos)

Mokytojai turi atsinešti mokinių stebėjimo pavyzdžių.

Diskusija:

Kokie mokinių komentarai pateikus naujų klausimų? Ką teikia naujovės mokiniams pasirengus, o ne tada, kai esama tam tikrų mokinių atžvilgiu išorinių tikslų?

Pratimas (veda psichologai):

Padedami proto šturmo metodo, sudarykite sąrašą, ko, jūsų manymu, mokiniai išmoksta per VMS pamokas. Peržiūrėkite sąrašą ir suskirstykite į pastebimus ir nematomus veiksmus (pvz., padidėjo pasitikėjimas). Peržiūrėkite pastebėtus vidinius pokyčius ir išskirkite konkrečius veiksmus, apibūdinančius šiuos vidinius pokyčius (pvz., „Milda labiau savimi pasitiki, nes dažnai reiškia savo nuomonę ir net prieštarauja kitiems, o anksčiau visiškai nekalbėjo“).

Paprašykite mokytojų panagrinėti atsineštus užrašus ir paanalizuoti, ar mokinių charakteristikos, kurias jie paminėjo sąraše, pagrastos vaikų elgesio pamokų metu stebėjimais, ar spėjamos.

Pratimas su mokinių vertinimo skale, 1 dalis (veda psichologai):

Pristatykite skalę. Skirkite kiekvienai vertinimo kategorijai aptarti tiek laiko, kiek tai pareikalaus, kad viskas būtų galutinai aišku.

Praktinis darbas:

Demonstruoti pamokas toliau, tarpusavyje aptariant skaidres.

Pastaba: mažiausiai du (geriau trys) mokytojai trumpai demonstruoja; vėliau – labai trumpas aptarimas pagal kritinę formulę.

Pratimas su skale, 2 dalis (veda psichologai):

Paprašykite mokytojų vėl pažvelgti į skalę. Padalykite mokytojus į grupes po 4–6 ir iš kiekvienos grupės išrinkite savanorį, kurio dalyvavimas prieš tai vykusioje diskusijoje bus vertinamas. Kiekvienas mokytojas savarankiškai vertina savanorį, naudodamasis vertinimo skale. Savanoris taip pat vertina save. Po to grupėse palyginkite, kaip paties mokytojo ir grupės vertinimai sutampa.

Pastaba: mokytojai ne tik mokosi naudotis skale, bet ir suvokia, ar vienodai taiko vertinimo standartus. Sueikite vėl visi kartu ir aptarkite, ką sužinojote apie šį vertinimo metodą. Paprašykite savanorių papasakoti, kaip šie jautėsi.

Diskusija:

Kokios vertinant kiekvieno mokinio pažangą atskirai, o ne lyginant vieną mokinį su kitu ar atskirą mokinį su standartais teigiamosios ypatybės?

Užduotis:

Paprašykite mokytojų įvertinti mokinius po aštuntos pamokos rašto darbų, prisimenant vertinimo pratybas šio užsiėmimo metu, ir šiuos vertinimus atsinešti smulkiau aptarti į kitą mokytojų užsiėmimą.

Čia pateikiami patarimai skiriami mokytojų mokytojams. Šiandien šį vaidmenį atlieka specialiai parengta Vizualinio mąstymo strategijų programos diegimo ir plėtros grupė, kurią sudaro mokytojai, mokyklų vadovai, dėstytojai, muziejininkai bei psichologai. Grupė neuždara. Ja papildo programoje dalyvaujantys mokytojai, norintys ir galintys pasidalyti savo darbo patirtimi su pradedančiais; įtraukiami nauji muziejų darbuotojai ir psichologai.

Turbūt ne kiekvienas skaitytojas suprato, kas yra ta „kritinė formulė“; kai kas galbūt susidomėjo vertinimo skalėmis, apie kurias kalbama pateiktame pavyzdyje.

Vertinimas – ne tik išskirtinė mokytojų sritis. Programoje dirbantys psichologai sistemingai renka duomenis, kuriuos mokslškai apdoros programos autoriai ir leis patikimai įvertinti pamokų poveikį mokinių ir mokytojų estetinio suvokimo raidai bei numatyti metodikos tobulinimo būdus.

Mokytojai mokomi nuolat vertinti vaikų išsakomų minčių pokyčius, juos stebėti ir naudoti vertinimo skales, kurios supaprastintai atkartoja programos kūrėjų vertinamus dalykus. Todėl šiai temai skirtus užsiėmimus veda psichologai, turintys tvirtesnius negu mokytojų tiriamojo darbo įgūdžius.

Norėdami įgyvendinti vaikų estetinio suvokimo ugdymo mokyklose idėją, autoriai kelia sau klausimą: kaip? Atsakydami į jį kuria metodikas. Tada vėl klausia: ar taip? Atsakydami į šį klausimą, vertina ir vėl grįžta į pradžią: ką? kaip? ar taip? Šis kūrybinių ieškojimų ratas labai pageidautinas daugeliui mūsų reformuoja mokyklos sričių – integruojant specialiųjų mokymosi poreikių vaikus į bendrojo lavinimo mokyklas, organizuojant specialius kursus, profiliuojant ugdymo turinį.

Redaktorių klausimas diskusijai:

Vizualinio mąstymo strategijos – nuosekli meninio raštingumo programa. Ar jūs, nesvarbu, dalyvaujate ar ne šioje programoje, galėtumėte pateikti savų pavyzdžių?

Romualda Raguotienė – psichologė, Vizualinio mąstymo strategijų programos Lietuvoje koordinatore.
